

ХРИСТО ХРИСТОВ КОЧ

chitanka.info

Бай Йордан, загледан нейде напреде, хич не разбра как до мандрата стигна. Сякаш вчера беше, когато като карачерче^[1] го главиха. Ей тук, от дрена си отсече първата прочка; и малък дрен беше тогава, а сега високо над него клони бе вдигнал.

Рано на пролет при овчерите го доведе баща му. И дренът, отрупан с цвят, му остана в очите. Доведе го с чистите дрешки, с едни нови цървулки и на чобанлък сайбията^[2], в тоз каяфет^[3] го остави.

Веднага спусна се с кучетата да го не лаят и така като карачерче му почна тука животът. Дни се занизаха трудни, работни. Отрано щом стане, ще плисне два шепшека вода на лицето, ще премете мандрата, че ще излезе с укуцналите, болнави овце, с тях овчарлъкът видя как се почва.

Шест оки^[4] сирене и две оки масло, докат' разлочат^[5] мандрата — туй му беше първата плата.

Че дигна се с овцете тогава и нагоре с овчерите тръгна.

Вече не с мандраджии, а с овচারите му минаваха дните.

И не беше лесна работа тая, защото не на ятака^[6] стоеше, а със стадата по пасища — отговорност имаше лична.

И така покрай овцете му вървеше живота. Завъди си стадо. Отпървом овчерин, на кехая^[7] се после обърна. Услови си къшла^[8] в Енидженското поле^[9] долу. По три хиляди брави^[10] овце прибираше в нея. Ен-кехая^[11], шестима овчари, до три малешини и по двама одаджии^[12] да се грижат за агъла условияше в добрите години.

Спомни си и за Мехмед ага в Енидже, кат' син му беше и с драгост го чакаше да зимува с овцете всяка година.

Ала смръзна му ката зима да ходи-дофада с овците. Пари спастри доволно, на два ката къща си вдигна и челяд навъди. Продаде овците, но си триста брова остави, кат' дойде време, с друг да слизат долу в полето.

Тъй вървяха годините, но светът се обърна, война мина^[13], много препатиха хората и драго на всекиму стана, че наша държава имаме вече. Но предели се на две планината тогава и граница сложиха, дето нивга преди не е била^[14]. Мъчни години вървяха и още войни — една, че втора и друга^[15]. И хора, животни се много затриха, ала живот кат' се кара не мож' му намира кусура. Тъй ще направиш и инак — все ще му найдеш колая.

Взеха стадата зимата горе в Родопа да карат. А кат' са тука, дет са вика при нази, кой да ги сбира вече в голяма сюрня^[16]? Къшла на Каракулас^[17] вдигна, там му зимуваха вече овците. Кат' са случи добър овчер да услови, не ги мислеше много, ала друго — чановете все му бяха в акъла.

Още млад, трийсе брави не беше сбрал свои овчарски овце, първия чан кат' си купи.

Вървяха години, че цялата дюзия събра я. От джиро чена, до енджи девюто и най-гласовити тези негови чанове бяха^[18]. И не само от мед и калай ляти — сребро имаше в тях, та така гласовити да бъдат. Таз дюзия в агъла и мястото беше, а други много ченчета беше закичил по овни, по овце, че и на шилета слагаше даже.

За дрехи, кучета, овчарски такъми^[19], за чанове и тюмбелези^[20] пари не бе научен да жали. Разсурнат никой не беше го виждал да ходи, а щом се яви нейде, още кат му дрехите и такъмите видят, ил' пък чановете по овците му чуят, знаеха, че кехаята Йордан им иде насреща. И той така беше навикнал — овчарин разсурнат хич не щеше да види. И с животните тъй беше, гледаше кой коч ще е най-личен, на него най-гласовития тюмбелезин да сложи.

Години изминаха много, откак от кехая в чубанлък сайбия се само обърна, ала — мине не мине — меракът му беше на дюзията гласа да ѝ чуе. И не я свалеше в селото долу, щото за таз дюзия парата от овците беше дошла да я купи. И при тях беше редно да бъде. Сякаш долу в селото от тез чанове нямаше такъв силен глас да се чуе.

И ей на, пак нагоре към Каракулас бе тръгнал овците да види, с овчера условен кое как е да смени някоя дума и на дюзията гласа ѝ да чуе.

Пък и един коч черноглав имаше, дето от години му беше легнал в сърцето. Лазар го бе кръстил и от малък вироглав и личен растеше. Ала щом му издумаше името, кат' куче след него вървеше.

Отзарана бе тръгнал и път го чакаше още, че мандрата на три часа беше от къшлата горе.

От малешина още и до днес с тютюна не се бе разделял. Ала вървенето все му спореше.

„Чиляк кат' не спира все ще стигне там, за дето е тръгнал.“ Тъй думаше той на млади и стари и сам беше за пример. Макар седемдесе години отдавна надхвърлил, с всякой овчерин наравно вървеше.

Кат' мина пладне захвана да чува звънците. Не бързаше твърде, тъй или инак, тук бе решил да ноцува.

Сахат откак ги бе чул не измина, и влезе в агъла. Тук Рамадан, овчера щеше да чака. Като сайбия за реда се огледа и доволен остана. Личеше, че с грижа в агъла всичко върти се.

Стъкна огън и вдигна ръка да раздруса дюзията. Гласът и да чуе.

Тъй както я беше оставил закачена, пак тъй си на гредата стоеше.

Запах му чановете. Толкоз път бе вървял и драго му стана пак да ги слуша.

Върна се в спомени... с какъв мерак тез чанове беше купувал. И хич не усети кога се вратата отвори и Рамадан видя как влиза при него. Кога вдигна главата, той вече селям с ръка беше сторил. Доволен, че да го види дошъл е. Ала и угрижен му се видише нещо.

— Кажи, бре, Рамадане, как с овците я карате тука? — рече Йордан и се широко усмихна.

— Харно я караме, ала ми е свито сърцето, зарад коча, дето Лазар му думаш. С него как ще я струваш — не зная.

— Защо, бре. Какво е на Лазар станало? — тревожно Йордан го погледна в очите.

— Харен е той, ала кабаетен^[21] е много, че откак с кочовете овците ги сбрахме, друг е, кат' преди не е същи.

— Що, бре. Не ги ли мърли^[22] овците? Ти нали силна храна даде им вече, да се замърлят добре като всяка година.

— Зоб дадох с люцерната и със сочните зелении много внимавам^[23]. Ала с Лазар ти ще решаващ как да я карам. Откак ги със сириците^[24] смесих до една овца си хареса, нея подбира, друга встрани не поглежда.

Йордан бързо изскочи навънка. Билюкът^[25] прибран в кошарата беше, овце и кочове напасани заедно се бяха събрали. А Лазар с една овца, отделени стояха и сякаш говореха си, ала само с очите.

Преди години още голям тюмбелез беше му сложил, че кат стъпва напето, отдалеч да се чува. Загледа го тихо, след това лято сякаш още по-силен бе станал.

А той като в ритуал някъв мръдна главата, та на тюмбелеза гласа да се чуе. Но не за биллюка го стори, а за тази овца, избрана от него. Тя сякаш само да чуе. За нея си главата тресеше.

— Ей тъй цяла неделя откак са събрани — Рамадан тихо изрече.
До Йордан беше отвънка излязъл.

— Лазаре — Йордан му извика и всички овци и овни се сякаш
смълчаха.

А Лазар, чул гласа главата си вдигна, сякаш поздрав му стори, но от таз овца, дето до нея беше застанал, не мръдна.

Йордан се извърна, бързо в агъла влезе, пак така бързо се върна и при Лазар право отиде. Извика го тихо, а той с неохота, но тръгна.

Вироглав бе, ала нали Йордан го извика и никога досега не беше му чупил хатъра.

Вървеше Йордан сред овците напреде, а кочът стъпяше кат' куче след него. Преди да излезнат от кошарата вънка, извърна се Лазар, сякаш да види дали е овчичката там, дето я беше оставил.

Стояха пред агъла човекът и кочът сякаш да хортуват щяха за нещо.

Старият кехая усети как му се пълнят със сълзи очите. Но нямаше избор. Трябваше да го направи.

И за най-келявия, и за най-харния овен редът бе един. Редът. И адетът^[26].

Затвори очи и се сети как още като малък, като ги заводеше овните кочмарджията^[27] и запееха хлопките с големите тюмбелези, той сякаш само него чуваше. Най-личен звън.

Най до сърцето му беше.

Отвори пак очите да го види последно, преглътна буцата, застанала в гърлото, замахна с ножа... и тюмбелезът падна на земята.

Йордан кехая го взема, окачи го на стената, селям стори на Рамадан и бавно потъна в нощта.

Тръгна към къщи... Не можеше тук да нощува.

Овцете заблеяха силно, но докато се отдалечавахе в мрака, той дълго и ясно чуваше блеенето на само една.

[1] Карачерче — Малко момче около 10–12 г. помощник в мандра. ↑

[2] Чобанлък сайбия — Собственик на мандра и стадо овце. ↑

[3] Каяфет — Одежди, премяна ↑

[4] Ока — До 1920 г. (а и след нея) най-често използвана е турската мярка за тежест „ока“ — равна е на 1200–1280 гр. ↑

[5] Разлочване на мандра — След пролетния млеконадой мандрите се „разлочват“ „разтурват“ и стадата се вдигат да пасат по установените пасища. Използват се отново следващата пролет. ↑

[6] Ятак — Временна постройка овчарник. ↑

[7] Кехая — Предприемчив овчар, който наема от някой ага къшла ведно с пасища. В тази къшла и пасища, кехаята може да приеме за презимуване и овце на други овчари. Често се случва и агата да има собствени овце. Тогава те влизат в своеобразно съдружие, като делят печалбата от приплода. Думата се използва и за селски глашатай. Но тук не е в този смисъл. ↑

[8] Условяне — Наемане на човек, сгради, земи, овце... ↑

[9] Енидженско поле — Център на тези тучни беломорски пасища е село Йенидже, близо до днешния град Ксанти. ↑

[10] Брав, Брава — Брой, броя. ↑

[11] Ен(Ян) — Кехая — Помощник заместник на кехаята. ↑

[12] Одаджия — Своеобразен домакин в овчарника, грижи се за храната и реда в къшлата. ↑

[13] Става въпрос за Руско–Турската освободителна за нас война. ↑

[14] След подписването на Берлинския договор от 13.07.1878 г. България е разделена на две части „Княжество България“ и „Източна Румелия.“ Стремешът на народа е да се обедини. И това се случва през 1885 г. Едно от условията Османска Турция да не навлезе с войски в новообразуваната, но все още зависима от Империята — България, е от територията на страната да се предадат на Османската Империя днешния Бургаски окръг, Днешният Кърджалийски окръг, както и седемнадесет села в западната част на Родоп. След дълги и сложни преговори, България отстъпва Кърджалийско, както и седемнайсетте села. ↑

[15] Става въпрос за Балканската, Междусъюзническата и Първата световна война. ↑

[16] Сюрия — Голямо стадо ↑

[17] Каракулас — Това е планински рид в Източна Родоп. Между река Арда и притоците и Давидковска и река Боровица. ↑

[18] Една дюзия има 12 звънци — Единжи Девьо, Алтънджи Девьо, Бешинджи Девьо, Дьордюнжу Девьо, Ючюнджу Девьо, Икинжи Девьо, Биринжи или Индже Девьо, Каба чен, Индже чен, Стамбол, Кара Чен и Джиро Чен. Съответно отговарят на нотите До — Енджи Девьо (най-едрата), Ре, Ми, Фа, Сол, Ла, Си — Биринджи или Индже Девьо(най-малката), До — Каба Чен (Най-големият чен), а после пак: Ре — Индже Чен, Ми — Стамбол Чен, Фа — Кара Чен, и

Сол — Джиро Чен (Най-малкият) По този начин, хармонично наредени съставляват една и половина октави. Целия комплект се нарича дизия (дюзия) Една дизия (дюзия) може да струва 600 и повече гроша. ↑

[19] Овчарски такъми — Изключително важно е било овчарят да е добре облечен и с закупени всички принадлежности. Сред тях са пищоф (пищол), каракулак (ятаган), малък нож, тифък (пушка) и т.н. множество още железа, ремъци, рогове, торбички и др. общата стойност на облеклото е възлизало на около 500–600 гроша. А общата стойност на такъмите около 500–550 гроша. Тежат от 15 до 20 оки. За сравнение едно шиле струва 30 гроша. А за построяване на средно голяма къща за живеене се харчат около 3–5 000 гроша. ↑

[20] Тюмбелези — Големи едри звънци, изковани от бакърени плочи. Закачат се на най — едрите и лични животни. Купуват се обикновено по три, като цената им е 350 — 450 гроша. ↑

[21] Кабаят — Вина. ↑

[22] Мърлене — Заплождане на овцете. ↑

[23] При заплождане на овцете се намаля храненето с люцерна, за да не станат ялови. ↑

[24] Сирици — Овце за заплождане. Кочовете се пасат отделно от овцете през годината. Събират се заедно в късната есен около Димитровден за да заплодят овцете. На един коч се падат за заплождане около 20–25 овце. ↑

[25] Билюк — Стадо от около 300–350 овце. Води се от един овчар. ↑

[26] Адет — Обичай. ↑

[27] Юли месец кочовете се отлъчват от стадото и се пасат от отделен овчар наречен кочмарджия. Отново се събират със стадото за оплождане на Свети Юстина (1 октомври) ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.